

Laudatio: Lubomír Hanel šedesátiletý

Je zavedeným zvykem psát články k jubileu jako životopis, moderně řečeno curriculum vitae.

Začnu proto jinak: Jednoho letního dne jsem určoval s kamarádem ichtyologem drobné ryby, které mi donesl student jako svůj úlovek. Moc nám to nešlo, nicméně jsme to nechtěli vzdát. Jako jistá forma spásy se ve dveřích ukázal Lubomír Hanel, a my jsme si mu stěžovali na determinacní neúspěch. Kolega na ryby letmo pohlédl a bez váhání pravil: „Kluci, to vám někdo donesl stěvličky...“ (stěvlička východní – *Pseudorasbora parva*, tehdy dynamicky a nenápadně se šířící invazní druh původem z Asie). Po tomto začátku jsme se během let stali kolegy a přáteli, nakonec i spoluautory řady publikací.

Lubomír Hanel se narodil v Praze 3. srpna 1956 v rodině architekta. Střední vzdělání získal na gymnáziu v Praze Na Zatlance a již k maturitě předložil práci věnovanou zkušenostem z vlastního odchovu štikovce páskovaného (*Aplocheilichthys lineatus*). Zájem o přírodu získal v útlém mládí, když jezdil se svou babičkou po různých místech Čech a sám vycházel do přírody a pozoroval živočichy, přičemž ho to vždy táhlo především k vodě. Nebylo divu, že se brzy začal věnovat akvaristice a chovu některých vodních živočichů.

Na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze nastoupil r. 1975 a dokončil ji obhájením diplomové práce Odhady základních ekologických parametrů jelce tlouště v Klíčavské údolní nádrži v letech 1967–79. Poté absolvoval roční studijní pobyt na katedře zoologie a poslze genetiky PřF UK (1980–82). Během této doby ho výrazně ovlivnil prof. Ota Oliva (Živa 2013, 6: CXX–CXXI), díky němuž se začal hlouběji věnovat ichtyologii. Jeho první

publikovaná práce (společně se spolužákem J. Novákem) byla otištěna v r. 1979 v angličtině ve Věstníku Československé společnosti zoologické a týkala se morfometrie africké ryby motýlkovce *Pantodon buchholzi*.

Vzhledem k tomu, že nedostal možnost absolvovat na PřF UK interní aspiranturu, opustil Prahu a po svatbě se přestěhoval k manželce Marii do Kladrub u Vlašimi. Následovalo občanské zaměstnání inspektora ochrany přírody na Okresním národním výboru v Benešově, kde na odboru kultury (1982–90) dostal na starost ochranu přírody a památek v okrese Benešov. V té době zároveň absolvoval externí aspiranturu na PřF UK a po obhájení dizertační práce Ryby Slapské nádrže a jejího povodí získal v r. 1989 vědeckou hodnost kandidáta věd (CSc.). V 90. letech se stal zaměstnancem dnešní Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, na této pracovní pozici vedl a dodnes vede Správu CHKO Blaník.

Roku 2000 začal vyučovat hydrobiologii na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, r. 2003 se habilitoval na PřF Univerzity Komenského v Bratislavě, kde předložil habilitační práci Ichtyofauna České republiky a její ochrana. Profesuru v oboru ekologie pak obhájil na Lesnické a environmentální fakultě České zemědělské univerzity v Praze (2009). Na ČZU a PedF UK přednáší mimo jiné ekologii, zoologii bezobratlých a strunatců, ekologii ryb a hydrobiologii. K většině přednášek připravil také kvalitní studijní texty (skripta).

Důležitá je jubilatova činnost publikační – jde o téměř 800 prací. Podstatné jsou především monografie (10), kapitoly v monografiích a knihách (30), vědecké studie a články (177). Pracovitost L. Hane-

1 Z exkurze se studenty – na výlovu rybníka v CHKO Blaník. Foto z archivu L. Hanela

la je obdivuhodná a příkladná. Řadu prací publikoval také v zahraničí nebo ve spolupráci se zahraničními badateli. K jeho oblíbeným skupinám, kterým se přednostně věnuje, patří ryby a mihule, z hmyzu pak vážky. Připomenutí hodná je zatím osmidílná řada monografií věnovaná kompletnímu českému názvosloví rybovitých obratlovců světa (vydalo Národní muzeum, Praha 2000–14). Od r. 1995 je Lubomír Hanel členem redakční rady Živy a také autorem mnoha tematických článků a recenzí (z nejnovějších např. Živa 2016, 3: 138–141 a 2013, 6: 279–281).

V mnohaletém manželství s paní Marií se stal otcem dvou dětí, Jany a Lubomíra. S dcerou Janou zveřejňují v Živě články ze společných cest po světě (např. 2014, 6: 302–304 nebo 2013, 3: 142–144). Mezi jeho zájmy patří kromě očekávaných biologických koníčků, jako je fotografování přírody a akvaristika, také chov psů.

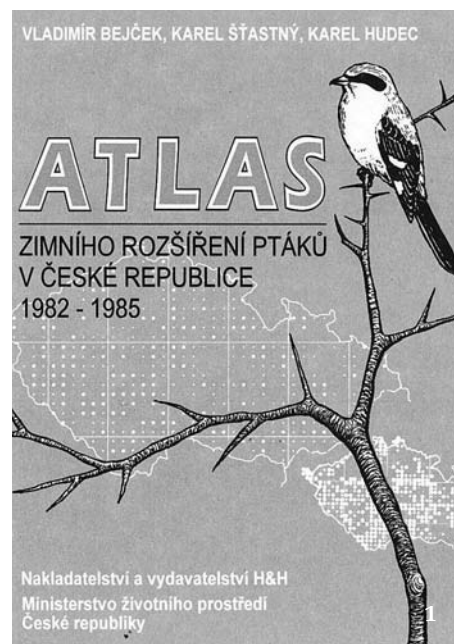
Jubilantovi přejeme do dalších let mnoho úspěchů pracovních i lidských.

Karel Šťastný a jeho 75 let

Známý ornitolog, dlouholetý člen redakční rady Živy (od r. 1988) se narodil 22. července 1941 v Českém Brodě. Tomuto městu zůstal věrný dodnes, i když ho život postupně přiváděl na různá místa. Nejprve to bylo studium zoologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze u doc. Waltra Černého, které úspěšně ukončil tehdejším titulem promováného biologa v r. 1963, ale titul si tamtéž upravil na RNDr. v r. 1971. První zaměstnání předznamenalo jeho pouť po různých pracovištích zabývajících se nějakým způsobem ptáky. Nejdříve nastoupil jako zoolog v Okresním muzeu v Šumperku (1963–67), kde opustil pastí na drobné hlodavce a spe-

cializoval se na ornitologii. Návrat do Prahy mu umožnilo zaměstnání ve Výzkumném ústavu krmivářského průmyslu a služeb (1967–69). Následovala dlouhá etapa v Ústavu krajinné ekologie Československé akademie věd na pracovišti v Říčanech (1969–85), kde obhájil vědeckou hodnost CSc. a začala i jeho trvalá spolupráce s Vladimírem Bejčkem (Živa 2013, 5: CIX). V r. 1985 oba přešli na Ústav aplikované ekologie a ekotechniky Vysoké školy zemědělské v Kostelci nad Černými Lesy, a odtud

1 Karel Šťastný se podílel na vzniku dosud jediného atlasu zimního rozšíření ptačích druhů na našem území.

pak opět oba od r. 1990 natrvalo na Lesnickou fakultu, resp. Fakultu životního prostředí České zemědělské univerzity v Praze – Suchbale. Na ní se habilitoval v r. 1990 a profesorem se stal v r. 1994.

Snad přechod od muzejní práce na spíše prakticky zaměřená pracoviště pro Karla znamenal jeho příklon k praktické, i když základní, ornitologii. Především ekologické – asi jako první u nás využíval ptáky pro biomonitoring důsledků krajinných změn na živé organismy. Ať to bylo na Třeboňsku, na severočeských výspěch, nebo imisních holínách Krušných hor. Zcela praktický dosah měla jeho práce na ochraně leteckého provozu před ptáky na letištích. Rozhodujícím mezníkem v celoživotním zaměření ale nejspíš byla začátkem 70. let účast na základním jednání o evropském atlasu rozšíření ptáků a sledování jejich početnosti. Karel ještě s W. Černým zorganizovali v letech 1973–77 první mapování hnízdního rozšíření ptáků ve čtvercové síti po celé ČSSR a později s V. Bejčkem již v rámci ČR i další dvě mapování, jejichž výsledky byly zpracovány ve třech atlasech (Academia, Praha 1987; H&H, Praha 1997; Aventinum, Praha 2006), a pracuje se na čtvrtém (viz také Živa 2015, 2: 73–74). Mimo to V. Bejček spolu s ním zorganizoval zatím jediný atlas zimního rozšíření ptáků v ČR (za období 1982–85; vydalo nakladatelství H&H a Ministerstvo

2 Z ptačí oblasti Doupovské hory (2012). Foto z archivu K. Štátníka

životního prostředí, Praha 1995). Karel má rovněž hlavní podíl na zahájení Jednotného programu sčítání ptáků v ČR, který začal v r. 1982 a stále pokračuje. Jeho výsledkem jsou trvale zpracováváné informace o změnách početnosti ptačích druhů u nás, doplňující celoevropské údaje včetně evropského atlasu hnízdního rozšíření ptáků. V současnosti Karel převzal reedici jednotlivých svazků Fauny ČR – Ptáci.

Neméně záslužné jsou další Karlovy aktivity. K těm organizačním patří především dlouholeté předsednictví České společnosti ornitologické (ČSO), organizace úspěšné konference evropské atlasové komise nebo členství v redakčních radách (kromě Živy také v časopisu ČSO Sylvia a Folia Zoologica). V ochraně ptáků jde např. o vytvoření Červeného seznamu ptáků ČR, v popularizaci o řadu knih včetně překladů do různých evropských jazyků (např. Oiseaux chanteurs a La grande encyclopédie des oiseaux, Gründ, Paříž 1984 a 1989; Zvěř, Ottovo nakladatelství, Praha 2016); množství článků v Živě (např. 2015, 4: 191–192, seriál o Sokotře v r. 2002 získal ocenění od čtenářů, Cenu Antonína Friče). A samozřejmě výuka a vedení diplomových i disertačních prací na ČZU; na obojí s potěšením vzpomínají mnozí absolventi. A tak snad je skoro zbytečné na závěr neúplného výčtu přát Karlovi elán, aby mohl uskutečnit další životní záměry.

S přáním L. Hanelovi a K. Štátnímu se připojuje i redakce a redakční rada Živy.

Jan Krekule

70 let fyziologie rostlin na Slovensku

Na katedře fyziologie rostlin Přírodovědecké fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě se 27. května 2016 oslavovalo – 70 let je pro přírodovědnou instituci již zažitý, skoro kmetský věk. Posluchárna byla zcela zaplněna hosty, pamětníky i studenty. Poctu vzdala jubilantovi jak alma mater v osobě děkana i rektora a dalších zástupců vedení, tak delegáti příbuzných kateder, laboratoří a oddělení na ose Praha–Košice se vyskytujícími univerzitami a ústavů akademií věd (AV ČR i SAV). Milníky cesty byla Univerzita Karlova v Praze, Masarykova a Mendelova univerzita v Brně, Technická univerzita ve Zvolenu a Univerzita Pavla Jozefa Šafaříka v Košicích. Uvedme také Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i., v Praze a Botanický ústav SAV v Bratislavě. Režie setkání spočívala v rukách vedoucího katedry prof. Alexandra Luxe a jeho spolupracovníka Michala Martinky. Komentář k fotografickému materiálu zobrazujícímu počátku černobíle vývoj katedry v portrétech pedagogických a badatelských protagonistů. Jako vždy se upínalo největší očekávání již mimo oficiální program ke generačně promíchanému setkávání bývalých spolužáků, učitelů a studentů, vzpomínání. To vše pod hlavičkou katedrou i školou organizovaného pohoš-

tění. Diskurz se sklenkou v ruce a plným stolem, napájený i atmosférou slovenské vřelosti. V širším kontextu jubileum připomnělo také podivuhodný příběh dodnes trávající česko-slovenské spolupráce pěstované na omezeném prostoru oborové specializace. Vybídlo i ke sledování dlouhé a pozoruhodné cesty, již katedra prošla.

Rostlinná fyziologie na Slovensku poprvé promluvila dopoledne 13. března 1946 ústy prof. Bohumila Němce (Živa 2014, 4: 148–150; 2007, 1–5 a 2006, 6: LXXXI). Přednáška o výživě rostlin se zvláštními akcenty na stopové prvky. Aktuální dobové téma založené i na osobní zahradnické zkušenosti B. Němce se stopovými prvky jako limitujícími faktory vývoje ovocných stromů. Vše v režii právě založeného Ústavu pro fyziologii a biologii rostlin Přírodovědecké fakulty Slovenské univerzity v Bratislavě. Skromné začátky, kdy místo pro přednášení poskytl Ústav pro kvasný průmysl a rozvíjení nové disciplíny významně podpořilo Družstvo hospodářských lihovarů v Bratislavě. Jako hostujícího profesora pozval B. Němce do Bratislavy profesor botaniky a děkan PFF Slovenské univerzity František Nábělek. Za krátkou zmínkou v Němcových pamětech (Vzpomínky, Práce z Archivu Akademie věd, Praha 2002) se

skrývá zajímavý životní příběh. V r. 1939, kdy většina Čechů vyučujících na veřejných školách opouští Slovensko, přichází na bratislavskou univerzitu z Masarykovy univerzity v Brně již renomovaný znalec květeny Balkánu a Blízkého východu F. Nábělek, žák vídeňského prof. Richarda Wettsteina. Bohumila Němce v Bratislavě přivítal zároveň jeho bývalý student a budoucí vedoucí právě založené katedry Ludovít Pastýřík. Osobnost B. Němce, jistě nejvýznamnějšího domácího biologa první poloviny 20. stol., můžeme v širším úhlu pohledu představovat jakýsi svorník pro uvedení nové disciplíny – fyziologie rostlin na domácím území. To on se stal v r. 1901 správcem a od r. 1903 spoluředitelem nově založeného Ústavu pro fyziologii rostlin na české Univerzitě Karlově v Praze. Převzal dědictví po Juliu Sachsovi, který o více než 50 let dříve svou habilitací ve fyziologii rostlin na téže univerzitě v r. 1857 nový vědní obor založil (viz Živa 2014, 4: LXXII–LXXVIII a 2011, 5: LXXI–LXXII). Němce sám toto dědictví uváděl a propagoval. Vraťme se ale zpátky do Bratislavy v polovině minulého století.

Ambicí hostujícího profesora bylo poskytnout i učební texty. První díl Všeobecné botaniky, anatomie, byl již napsán a vyšel v polovině r. 1948. Druhý – fyziologie až počátkem r. 1951. Oba díly přeložil do slovenštiny L. Pastýřík. Ale B. Němce se jich už nedočkal, z Bratislavy odešel v osmačtyřicátém. Těžko dohledat, zda za jeho rozhodnutím byla vleklá bronchitida, což sám ve Vzpomínkách uvádí, nebo politický tlak, což se nabízí, ale neuvádí.